

Hemşirelik Lisans Programı Birinci ve Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Yaşlılık ve Yaşlanmaya İlişkin Düşüncelerinin ve Görüşlerinin Değerlendirilmesi*

Hülya KULAKÇI **

Özet

Giriş: Birçok yayında hemşire öğrencilerinin yaşlılara karşı olumsuz tutumlar sergiledikleri vurgulanmaktadır.

Amaç: Bu çalışma, hemşirelik lisans programı öğrencilerinin yaşlılık ve yaşlanmaya ilişkin düşünce ve görüşlerini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Tanımlayıcı tipteki bu çalışmanın evrenini, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Lisans Programı 2007-2008 Eğitim-Öğretim döneminde öğrenim gören birinci ve dördüncü sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem seçimi yapılmadan evrenin tamamına (birinci sınıfta 102, dördüncü sınıfta 110 olmak üzere toplam 212 öğrenci) ulaşılması planlanmış olup, birinci sınıf öğrencilerinin %61.8'ine (n:63), dördüncü sınıf öğrencilerinin ise %77.3'üne (n:85) ulaşılmıştır. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen, öğrencilerin sosyodemografik özelliklerini, yaşlılık ve yaşlanmaya ilişkin düşüncelerini ve görüşlerini belirlemeyi sağlamada yardımcı olabilecek soru ve önermelerden oluşan anket formu kullanılmıştır.

Bulgular: “İnsan yaşlandıkça çocuklaşır, küskünleşir, asabi, kavgacı ve alıngan olur” (p=.026), “Yaşlı insan evinde oturmalı, sakin bir yaşam sürdürmelidir” (p=.008) ve “Yaşlı için en uygunu çocukları ile birlikte yaşamasıdır” (p=.001) önermelerine katılmama oranları dördüncü sınıf öğrencilerinde daha yüksek olup, iki grup arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Sonuç: Elde edilen verilere göre; dördüncü sınıf öğrencilerinin birinci sınıf öğrencilerine göre yaşlanma ve yaşlılığa yönelik daha olumlu düşünce ve görüşlere sahip oldukları saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik, öğrenci, yaşlılık, düşünce, görüş.

Evaluation of Nursing Students' Ideas and Views About Old Age and Ageing in The First And Fourth Year of Baccalaureate Program in Nursing

Background: In many studies, it is emphasized that nursing students have negative attitudes towards the elders.

Aim: This study was carried out to evaluate students' ideas and views about old age and ageing in the baccalaureate nursing program.

Methods: Nursing students in the first and fourth year of nursing baccalaureate program at Hacettepe University Faculty of Health Sciences in academic year 2007/08 were the population of this descriptive study. It was planned to reach all students (102 first year students, 110 fourth year students) without sample selection and reached 61.8% (n:63) of first year students and 77.3% (n:85) of fourth year students. For data collection, a questionnaire form which contains questions and proposals for evaluation students' demographic characters, ideas and views about old age and ageing designed by the researchers was used.

Results: Proportions of not attending the proposals of fourth year students are higher than first year students and the differences between the two groups were found statistically significant in not attending the proposals which are “As getting older the human becomes like a child and be in the sulks, nervous, disagreeable, easily offended” (p=.026), “The elder person must stay in his home and maintain a quiet life” (p=.008) and “Living with his children is the most suitable for elder” (p=.001).

Conclusion: According to the datas obtained from the study, it is identified that, fourth year students have more positive ideas and views about old age and aging than first year students.

Key Words: Nursing, student, aging, idea, view.

Yaşlı nüfusunun tüm dünya ülkelerinde hızlı bir şekilde artış gösteriyor olması, her ülkenin yaşlı ve yaşlı sağlığına yönelik yapacakları planlamaları gözden geçirmelerini gerekli kılmaktadır. Bu nedenle, ulusal düzeyde yapılacak olan her planlamada yaşlı sayı ve oranındaki artışın göz önünde bulundurulması, sosyal ve sağlık hizmetlerinin yaşlanan nüfusa uyum sağlayacak şekilde yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Ulusal düzeyde başarılı bir planlama yapılabilmesi ve uygulamaya geçirebilmesi için bu gruba hizmet verecek olan bireylerin ve hatta toplumun yaşlıyı nasıl algıladığı ve yaşlıdan ne beklediğinin belirlenmesi gereklidir. Çünkü, yaşlanma hakkındaki yanlış inanışlar ve olumsuz tutumlar yaşlılara yönelik sunulan hizmetlerin etkinliğinin ve kalitesinin azalmasına neden olabilmektedir (Ahmed, Kraft ve Porter, 1986; Gething ve ark., 2004). Genelde yaşlı bireyler üretken olmamaları ve artan sağlık sorunları nedeniyle içinde yaşadıkları toplum tarafından bağımlı bir grup ve topluma yük olarak görülmektedir (Gething ve ark., 2004; Parsons, 1993). Özellikle,

sağlık hizmetleri ve kurum hizmetlerinin yaşlı sağlığını koruma ve geliştirmeye yönelik etkin bir şekilde yürütülebilmesi için bu alanlarda çalışan tüm sağlık çalışanlarının yaşlılara karşı kendi tarafsızlıkları, tutumları, değerleri ve inançları değerlendirilmelidir (Parsons, 1993). Çünkü sağlık sistemleri ve sağlık çalışanları tarafından yaş gruplarına göre farklı tutumlar sergilenmekle birlikte, sergilenen bu tutumlar yaşlılar açısından çoğunlukla olumsuz bir özellik göstermektedir (Gething ve ark., 2004; Parsons, 1993).

Genellikle yaşlılar, sağlık bakım hizmeti veren kurumlar ve sağlık çalışanları tarafından “yatak işgal eden, uzun süre hastanede yatışı gereken, hastanenin etkinliğini azaltan” ve tedavi edilemedikleri için de sağlık sisteminde başarısızlık olarak nitelendirilen bir grup olarak tanımlanmaktadır (Gething ve ark., 2004). Sağlık çalışanlarına göre, bu dönemde görülen hastalıklar yaşa bağlı ortaya çıkan hastalıklar olarak değerlendirilmekte, bunun için de yaşlı bakımı ile ilgilenmek onlar için “düşük statülü” bir iş olarak görülmektedir. Özellikle, klinik psikoloji, tıp ve

* Bu çalışma, 26 Nisan-1 Mayıs 2009 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenen 12. Dünya Halk Sağlığı Kongresi'nde poster bildirisi olarak sunulmuştur. **Hacettepe Üniversitesi, Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Samanpazarı / ANKARA, email: hulyakulak@yahoo.com, hulyakul@hacettepe.edu.tr, Tel:312 305 1580 /125

sosyal çalışma alanlarını da içine alan birçok klinik alanda yaşlı bakımı istendik bir çalışma alanı olarak belirtilmemektedir. Aynı zamanda, bu isteksizliğin hemşireler arasında da aynı oranda yaşanmakta olduğu, bu alanda çalışmaya istekli hemşirelerin bulunmadığı belirtilmektedir (Hweidi ve Al-Hassan, 2005; Parsons, 1993).

Çalışan hemşirelerin yanı sıra gelecekte bu mesleğin uygulayıcısı olacak olan hemşire adaylarının da yaşlanma ve yaşlılığa ilişkin düşünce ve görüşleri, ayrıca eğitimleri sırasında yaşlı ve yaşlılığa yönelik edindikleri bilgi ve deneyimleri mesleğe başladıktan sonra yaşlılara yönelik hizmet sunumunda etkili olabilmektedir. Bu nedenle, hemşirelik öğrencileri ile bu konuya yönelik çalışmalar yapılmış olup, çalışma bulgularında hemşire öğrencilerinin yaşlılara karşı daha çok olumsuz tutumlar sergiledikleri, gerontoloji hemşireliğini popüler olmayan bir uzmanlık alanı olarak gördükleri saptanmıştır (Courtney, Tong ve Walsh, 2000; Spier, 1992).

Yaşlılara karşı olumsuz tutumlar dünyanın her tarafında aynı olmakla birlikte bu tutumların değiştirilebilmesi için eğitimin en iyi yol olduğu, etkin yapılan yaşlı eğitiminin kişilerin bilgi ve tutumlarını olumlu yönde geliştirdiği belirtilmektedir (Hweidi ve Al-Hassan, 2005; Lowell, 2006; Parsons, 1993). Eğitimin etkinliğini değerlendirmek üzere Scheffler (1995) tarafından yapılan bir çalışmada, eğitimlerinin ikinci yılında olan hemşirelik öğrencilerinin yaşlı merkezi klinik uygulamasına çıkmadan önceki ve çıktıktan sonraki bilgi ve tutumları değerlendirilmiş, uygulama sonrasında öğrencilerin bilgi ve tutumlarında önemli farklılıkların olduğu bildirilmiştir.

Öğrenciler, eğitim programlarına başlamadan önce sosyal çevrenin ve yaşlılarla yaşadığı deneyimlerin etkisi ile yaşlılığa yönelik tutum geliştirmiş bulunmaktadır (Williams, Anderson ve Day, 2007; Scheffler, 1995). Çünkü, tutumlar ilk olarak sosyal ortamda şekillenmekte, daha sonrasında da bilgiye dayalı olarak kişisel düzeyde değişikliğe uğramaktadır (Leonardo ve Crawford, 1989). Hemşirelik öğrencilerinin yaşlılara bakım verirken olumlu tutum sergilemeleri ve yaşlılık dönemi ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmaları bu açıdan önemli olmakla birlikte, hemşirelik öğretim programı ve hemşirelik eğitimi veren kurumlar hemşirelik öğrencilerinin yaşlanma ve yaşlılığa yönelik olumlu tutumlar geliştirmelerinde önemli rol oynayabilirler (Williams, Anderson ve Day, 2007; Scheffler, 1995). Bu nedenle bu çalışma, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Lisans Programı birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin yaşlılık ve yaşlanmaya ilişkin düşüncelerini ve görüşlerini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Türü

Tanımlayıcı tipte bir araştırmadır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Lisans Programı 2007-2008 Eğitim-Öğretim döneminde öğrenim gören birinci ve dördüncü sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Hemşirelik öğretim programında yaşlı ve yaşlı sağlığına yönelik konular ve staj uygulamaları eğitimin ikinci sınıfından itibaren verilmektedir. Birinci sınıf öğrencilerinin yaşlılığa ilişkin düşünce ve görüşlerinin toplumun bakış açısını yansıtacağı, dördüncü sınıf öğrencilerinin ise eğitimleri ve

deneyimleri doğrultusunda kendi düşünce ve görüşlerini geliştirebileceği düşüncesiyle araştırma kapsamına alınmıştır. Örnek seçimi yapılmadan evrenin tamamına (birinci sınıfta 102, dördüncü sınıfta 110 olmak üzere toplam 212 öğrenci) ulaşılmıştır. Belirlenen günlerde derse gelen tüm öğrenciler araştırmaya dahil edilmiş olup, birinci sınıf öğrencilerinin %61.8'ine (n:63), dördüncü sınıf öğrencilerinin ise %77.3'üne (n:85) ulaşılmıştır.

Araştırma kapsamına alınan birinci sınıf öğrencilerinin yaş ortalaması 19.7±1.1, dördüncü sınıf öğrencilerinin 22.7±1.3'tür. Öğrencilere ait diğer sosyodemografik özellikler incelendiğinde; birinci sınıf öğrencilerinin %36.5'inin (n:23) Sağlık Meslek Lisesi mezunu olduğu, %49.3'ünün (n:31) ailesinin ilçe merkezinde, %6.3'ünün (n:4) ise köyde yaşadığı saptanmıştır. Ayrıca, %84.1'i (n:53) çekirdek, %12.7'si (n:8) geniş, %3.2'si (n:2) parçalanmış aileye sahiptir. Aynı demografik özellikler dördüncü sınıf öğrencileri açısından değerlendirildiğinde; öğrencilerin %5.9'unun (n:5) Sağlık Meslek Lisesi mezunu olduğu; %58.8'inin (n:50) ailesinin il merkezinde, %34.1'inin (n:29) ilçede, %7.1'inin ise köyde yaşadığı; %89.4'ünün (n:76) çekirdek, %10.6'sının (n:9) ise geniş aileye sahip olduğu belirlenmiştir.

Araştırmanın Veri Kaynakları, Veri Toplama Biçimi

Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen anket formu kullanılmıştır. Anket formu öğrencilerin sosyodemografik özelliklerini, yaşlılık ve yaşlanmaya ilişkin düşüncelerini ve görüşlerini belirlemeyi sağlamada yardımcı olabilecek soru ve önermelerden oluşmaktadır. Anketteki son iki soru öğretim programı ile ilgili olduğu için bu sorular sadece dördüncü sınıf öğrencilerinin cevap vermesi için hazırlanmıştır. Anket formunda yer alan soru ve önermelerin anlaşılabilirliğini değerlendirmek için, anket formunun ön uygulaması başka bir hemşirelik lisans programında eğitim gören 20 öğrenciye araştırma hakkında gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra sözel onam alınarak uygulanmıştır. Ön uygulama sırasında öğrencilerden gelen sorular ve öneriler doğrultusunda anket formu üzerinde ifadelere yönelik gerekli düzeltmeler yapılarak ankete son hali verilmiştir.

Araştırmanın yapılabilmesi için öncelikli olarak Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Bölüm Başkanlığı'ndan gerekli yazılı izin alınmış olup, veriler araştırmacı tarafından belirlenen günlerde, öğrencilerin ders saatleri bitimi sonrasında, sınıflara girilerek, araştırmacı tarafından araştırmanın amacı doğrultusunda bilgi verildikten sonra, derse gelen ve araştırmaya katılmak isteyen öğrencilerden anket formları dağıtılarak toplanmıştır. Anketler öğrenciler tarafından ortalama 15.01±0.81 dakikada doldurulmuştur.

Verilerinin Değerlendirilmesi

Araştırmadan elde edilen veriler Statistics Package for Social Sciences (SPSS) 15.0 istatistiksel paket programına aktarılmış olup; verilerin değerlendirilmesinde sayı ve yüzde değerleri, iki sınıf arasındaki farklılıkları karşılaştırmak için de ki-kare önemlilik testi kullanılmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmaya yönelik veriler belirlenen ders saatleri sonrası toplandığı için, ilgili derslere öğrenci katılımının az olması nedeniyle birinci sınıf öğrencilerinin %61.8'ine, dördüncü sınıf öğrencilerinin ise %77.3'üne ulaşılmaması araştırma için önemli bir sınırlılıktır.

Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilere “**Size göre yaşlı kimdir?**” sorusu sorularak öğrencilerin yaşlıya ilişkin görüşleri değerlendirilmek istenmiştir. Birinci sınıf öğrencilerinin %28.6’sı (n:16), dördüncü sınıf öğrencilerinin ise %36.3’ü (n:29) yaşlıyı sadece yaş olarak tanımlamışlardır (daha çok 65 yaş olmakla birlikte 50, 60, 70 yaş ve üzeri olan kişiyi yaşlı olarak tanımlamışlardır). Ayrıca birinci sınıf öğrencilerinin %3.6’sı (n:2) ise yaşlıyı dış görünüşte meydana gelen değişimlerle tanımlamıştır. Bu iki grup dışında diğer öğrenciler tarafından bu açık uçlu soruya verilen cevaplar araştırmacı tarafından ilgili lite-

ratür bilgisine dayandırılarak olumlu ve olumsuz olmak üzere iki grup şeklinde değerlendirilmiştir. Birinci sınıf öğrencilerinin %8.9’u (n:5) yaşlıyı olumlu ifadelerle tanımlarken, %58.9’u (n:33) olumsuz tanımlamalarda bulunmuştur. Bu oranlar dördüncü sınıf öğrencilerinde sırası ile %16.3 (n:13) ve %47.4 (n:38)’tir. Öğrencilerin yapmış olduğu olumlu tanımlar arasında, “belli bir birikime sahip olan”, “hayatın bütün gereksinimlerini yerine getiren”, “büyük bir hayat tecrübesi olan” ifadeler yer alırken; olumsuz tanımlar, “birçok hastalığı olan”, “gereksinimlerini tek başına karşılayamayan”, “başkasına bağımlı olan”, “üretimde bulunmayan”, “ölümü bekleyen” ifadelerden oluşmaktadır.

Tablo 1. Öğrencilerin Yaşlılık ve Yaşlanmaya İlişkin Verilen Önermelere Katılma Durumları

Önermeler	1. Sınıf (n : 63)						4. Sınıf (n : 85)					
	Katılıyorum		Katılmıyorum		Fikrim yok		Katılıyorum		Katılmıyorum		Fikrim yok	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
65 yaş üstü herkes yaşlıdır	36	57.1	20	31.7	7	11.3	38	44.7	47	55.3	0	0.0
Her yaşın bir güzelliği vardır ifadesi yaşlılık dönemi için geçerli değildir	16	25.4	43	68.3	4	6.3	19	22.4	60	70.6	6	7.1
Önemli olan insanın kaç yaşında olduğu değil kaç yaşında hissettiğidir	44	69.8	14	22.2	5	7.9	63	74.1	20	23.5	2	2.4
Yaşlılığı kabullenmek çoğu kişi için kolaydır	3	6.3	45	71.4	14	22.2	16	18.8	50	58.8	19	22.4
Yaşlanma süreci kişiden kişiye değişmez	6	9.5	54	85.7	3	4.8	12	14.1	70	82.4	3	3.5
Hayatta yapmak istediklerini başaran kişi yaşlılığı daha kolay kabullenir	37	58.7	14	22.2	12	19.0	53	62.4	19	22.4	13	15.3
Kişilerin yaşlılık dönemine uyum sağlayabilmeleri için kişilerin yaşlılık dönemi hakkında daha önceden bilgilendirilmeleri gerekmez	12	19.0	41	65.1	10	15.9	10	11.8	64	75.3	11	12.9
Sağlıklı yaşlanma yaşlılık dönemine uyumu kolaylaştırır	58	92.1	3	4.8	2	3.2	77	90.6	3	3.5	5	5.9
Yaşlılık dönemi hastalıkların yoğun olduğu bir dönemdir	44	69.8	13	20.6	6	9.5	67	78.8	12	14.1	6	7.1
Gerçekten sağlık problemleri olmasa da yaşlılar ilgi çekmek için sürekli hasta olduklarını söyler	20	31.7	25	39.7	18	28.6	28	32.9	40	47.1	17	20.0
İnsan yaşlandıkça çocuklaşır, küskünleşir, asabi, kavgacı ve alıngan olur	48	76.2	8	12.7	7	11.1	56	65.9	25	29.4	4	4.7
“Unumu eledim eleğimi astım” ya da “elim ermez gücüm yetmez” gibi ifadelerle yaşlılık dönemi tanımlanmamalıdır	50	79.4	5	7.9	8	12.7	65	76.5	12	14.1	8	9.4

“65 yaş üstü herkes yaşlıdır” ve “Her yaşın bir güzelliği vardır ifadesi yaşlılık dönemi için geçerli değildir” önermelerine birinci sınıf öğrencilerinin, “Yaşlılık dönemi hastalıkların yoğun olduğu bir dönemdir”

önermesine ise dördüncü sınıf öğrencilerinin katılma oranı daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca, “Yaşlılığı kabullenmek çoğu kişi için kolaydır” ve “İnsan yaşlandıkça çocuklaşır, küskünleşir, asabi, kavgacı ve alıngan olur”

önermelerine birinci sınıf öğrencilerinin, “**Önemli olan insanın kaç yaşında olduğu değil kaç yaşında hissettiği**”, “**Gerçekten sağlık problemleri olmasa da yaşlılar ilgi çekmek için sürekli hasta olduklarını söyler**” ve “**Unumu eledim eleğimi astım**” ya da “**elim ermez gü-**

cüm yetmez” gibi ifadelerle yaşlılık dönemi tanımlanmamalıdır önermelerine ise dördüncü sınıf öğrencilerinin katılmama oranlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Tablo 1).

Tablo 2. Öğrencilerin Sosyal Yaşlanmaya İlişkin Verilen Önermelere Katılma Durumları

Önermeler	1. Sınıf (n : 63)						4. Sınıf (n : 85)					
	Katılıyorum		Katılmıyorum		Fikrim yok		Katılıyorum		Katılmıyorum		Fikrim yok	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Yaşlılığa verilen değer toplumdaki topluma değişmez	4	6.3	44	69.8	15	23.8	2	2.4	79	92.9	4	4.7
Yaşlılık döneminde artık yapacak pek fazla bir şey yoktur	17	11.1	53	84.1	3	4.8	3	3.5	80	94.1	2	2.4
Yaşlı insan evinde oturmalı, sakin bir yaşam sürdürmelidir	12	19.0	44	69.8	7	11.1	5	5.9	76	89.4	4	4.7
Çocukları ile birlikte yaşayan yaşlı ev işlerine karışmamalı sadece torunları ile ilgilenmelidir	10	15.9	41	65.1	12	19.0	2	2.4	81	95.3	2	2.4
Yaşlı otobüslerde, kuyruklarda, sokaklarda, trafikte, kalabalık yerlerde bulunmamalıdır	24	38.1	32	50.8	7	11.1	12	14.1	70	82.4	3	3.5
Yaşlıların geleceğe yönelik planları yoktur	4	6.3	48	76.2	11	17.5	8	9.4	73	85.9	4	4.7
Yaşlıların tecrübesinden yararlanılmalıdır	60	95.2	2	3.2	1	1.6	77	90.6	5	5.9	3	3.6
Yaşlıların tecrübeleri bugün için geçerli değildir	2	3.2	55	87.3	6	9.5	4	4.7	78	91.8	3	3.5
Yaşlılık döneminde paraya pek fazla gereksinim duyulmaz	8	12.7	42	66.7	13	20.6	6	7.1	76	89.4	3	3.5

Tablo 2’de öğrencilerin sosyal yaşlanmaya ilişkin düşünce ve görüşlerini değerlendirmeye yönelik oluşturulan önermeler yer almaktadır. Öğrencilerin verilen önermelere katılma durumları incelendiğinde, “**Yaşlılık döneminde artık yapacak pek fazla bir şey yoktur**”, “**Yaşlı insan evinde oturmalı, sakin bir yaşam sürdürmelidir**”, “**Çocukları ile birlikte yaşayan yaşlı ev işlerine karışmamalı sadece torunları ile ilgilenmelidir**” ve “**Yaşlı otobüslerde, kuyruklarda, sokaklarda, trafikte, kalabalık yerlerde bulunmamalıdır**” önermelerine birinci sınıf öğrencileri dördüncü sınıf öğrencilerine oranla daha fazla katılmışlardır.

Birinci sınıf öğrencilerinin gözlemleri, dördüncü sınıf

öğrencilerinin de bilgi ve deneyimleri sonrası yaşlılara sunulan hizmetlerinin yeterli olup olmadığına ilişkin düşüncelerini öğrenmeye yönelik “**Türkiye’deki yaşlılara yönelik hizmetler yeterlidir**” önermesi oluşturulmuştur. Bu önermeye katılmayanların oranı dördüncü sınıf öğrencilerinde daha yüksek bulunmuştur. “**Yaşlılar için tek çözüm huzurevlerinin açılmasıdır**” önermesine ise, birinci sınıf öğrencilerinin %4.8’i (n:3) “katılıyorum”, %92.0’ı (n:58) “katılmıyorum”, %3.2’si (n:2) “fikrim yok” cevabını verirken, dördüncü sınıf öğrencilerinde bu önermeye katılanların oranı %2.4 (n:2), katılmayanların oranı %94.1 (n:80), fikir bildirmeyenlerin oranı ise %3.5 (n:3)’dir.

Tablo 3. Öğrencilerin Yaşlıların Bakımı ve Yaşama Özelliklerine İlişkin Verilen Önermelere Katılma Durumları

Önermeler	1. Sınıf (n : 63)						4. sınıf (n : 85)					
	Katılıyorum		Katılmıyorum		Fikrim yok		Katılıyorum		Katılmıyorum		Fikrim yok	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Çocuklar yaşlı anne babalarına bakmak zorundadırlar	53	84.1	6	9.5	4	6.4	57	67.1	19	22.4	9	10.5
Yaşlı için en uygunu çocukları ile birlikte yaşamasıdır	37	58.7	8	12.7	18	28.6	31	36.5	31	36.5	23	27.0
Yaşlı için en uygunu kendi evinde yaşamasıdır	20	31.7	23	36.6	20	31.7	45	52.9	22	25.9	18	21.2
Yaşlı için en uygunu huzurevinde yaşamasıdır	1	1.6	48	76.2	14	22.2	3	3.5	63	74.1	19	22.4
Yaşlı çocukları ile birlikte yaşamayı tercih eder	33	52.4	10	15.9	20	31.7	46	54.1	15	17.7	24	28.2
Yaşlı kendi evinde yaşamayı tercih eder	25	39.7	18	28.6	20	31.7	41	48.3	21	24.7	23	27.0

Tablo 4. Öğrencilerin Verilen Önermelere Katılıp Katılmama Durumları Açısından Sınıflar arası Anlamlılık Belirlenen Önermeler

	1. Sınıf (n:63)				4. Sınıf (n:85)				p
	Katılıyorum		Katılmıyorum		Katılıyorum		Katılmıyorum		
	n	%	n	%	n	%	n	%	
65 yaş üstü herkes yaşlıdır	36	64.3	20	35.7	38	44.7	47	55.3	.023
Yaşlılığı kabullenmek çoğu kişi için kolaydır	4	8.2	45	91.8	16	24.2	50	75.8	.024
İnsan yaşlandıkça çocuklaşır, küskünleşir, asabi, kavgacı ve alıngan olur	48	85.7	8	14.3	56	69.1	25	30.9	.026
Yaşlı insan evinde oturmalı, sakin bir yaşam sürdürmelidir	12	21.4	44	78.6	5	6.2	76	93.8	.008
Çocukları ile birlikte yaşayan yaşlı ev işlerine karışmamalı sadece torunları ile ilgilenmelidir	10	19.6	41	80.4	2	2.4	81	97.6	.001
Yaşlı otobüslerde, kuyruklarda, sokaklarda, trafikte, kalabalık yerlerde bulunmamalıdır	24	42.9	32	57.1	12	14.6	70	85.4	.001
Çocuklar yaşlı anne babalarına bakmak zorundadırlar	53	89.8	6	10.2	57	75.0	19	25.0	.028
Yaşlı için en uygunu çocukları ile birlikte yaşamasıdır	37	82.2	8	17.8	31	50.0	31	50.0	.001
Yaşlı için en uygunu kendi evinde yaşamasıdır	20	46.5	23	53.5	45	67.2	22	32.8	.032

Araştırmaya katılan birinci sınıf öğrencilerinin %9.5'i (n:6), dördüncü sınıf öğrencilerinin ise %22.4'ü (n:19) **“Çocuklar yaşlı anne babalarına bakmak zorundadırlar”** önermesine katılmadıklarını bildirmiştir. **“Yaşlı için en uygunu çocukları ile birlikte yaşamasıdır”** önermesine birinci sınıf öğrencilerinin %58.7'si (n:37), dördüncü sınıf öğrencilerinin %36.5'i (n:31); **“Yaşlı için en uygunu kendi evinde yaşamasıdır”** önermesine ise birinci sınıf öğrencilerinin %31.7'si (n:20), dördüncü sınıf öğrencilerinin %52.9'u (n:45) katıldıklarını belirtmişlerdir (Tablo 3).

Huzurevinin yaşam alanı olarak tercih edilebilir olup olamayacağına yönelik araştırmacı tarafından iki önerme

oluşturulmuştur. Oluşturulan bu önermelerden ilki olan, **“Annem ya da babamın ileride huzurevinde kalmasında sakınca yoktur”** önermesine birinci sınıf öğrencilerinin %93.6'sı (n:59), dördüncü sınıf öğrencilerinin ise %82.4'ü (n:70) katılmamışlardır. Bununla birlikte, **“Yaşlandığımda huzurevinde yaşamak isterim”** önermesine ise dördüncü sınıf öğrencilerinin %10.6'sı (n:9), birinci sınıf öğrencilerinin ise sadece %4.8'i (n:3) katıldıklarını belirtmişlerdir.

Öğrencilerin hemşirenin yaşlı sağlığı hizmetlerinde yer alıp almamasına yönelik düşüncelerini öğrenmek amacıyla önermeler oluşturulmuştur. Birinci sınıf öğrencilerinin %98.4'ü (n:62) **“Yaşlılara hizmet veren ekipte hem-**

şire bulunmalıdır” önermesine katılırken, %1.6’sı (n:1) fikrim yok demmiştir. Bu önermeye dördüncü sınıf öğrencilerinin ise %95.3’ü (n:81) katıldıklarını, %3.5’i (n:3) katılmadıklarını bildirmiştir. Ayrıca, **“Hemşirelik eğitimi programında yaşlı ve yaşlı sağlığına yer verilmelidir”** önermesine de birinci sınıf öğrencilerinin %88.9’u (n:56) katılırken, %3.2’si (n:2) katılmamıştır. Bu oranlar dördüncü sınıf öğrencilerinde sırası ile %95.3 (n:81) ve %2.4 (n:2) şeklindedir. Dördüncü sınıf öğrencilerinin %17.6’sı (n:15) **“Mezun olduğumda yaşlıların bulunduğu bir klinikte veya yaşlılara hizmet veren bir kurumda çalışmak isterim”** önermesine katılmazken, önermeye katılmayanların oranı birinci sınıf öğrencilerinde %11.1 (n:7)’dir. Dördüncü sınıf öğrencilerinin yaklaşık yarısı (%45.9, n:39) aldıkları eğitimi ve uygulamaları yeterli bulmazken, dört öğrenci hiçbir öneride bulunmamıştır. Öğrencilerin %65.6’sı (n:23) derslerde yaşlılık döneminin daha ayrıntılı olarak ele alınmasını isterken; %17.1’i (n:6) geriatri adı altında ayrı bir ders olması gerektiğini; %14.4’ü (n:5) huzurevi ve geriatri stajlarının artırılması ve bu alanlarda her öğrencinin uygulama yapabilmesi gerektiğini; %2.9’u ise (n:1) geriatri hemşireliğinin ayrı bir uzmanlık alanı olmasının ve bu alanda yüksek lisans programının açılması gerektiğini bildirmiştir.

Öğrencilerin önermelere verdikleri cevaplar açısından sınıflar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olup olmadığı değerlendirilmiştir (Tablo 4). Bu değerlendirmenin yapılması için her iki grupta da her önerme için “fikrim yok” cevabı yapılan analize dahil edilmemiş, karşılaştırmalar “katılıyorum”, “katılmıyorum” üzerinden yapılmıştır. **“65 yaş üstü herkes yaşlıdır”** önermesine katılma oranı birinci sınıf öğrencilerinde dördüncü sınıf öğrencilerine göre daha fazla olup, aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p=.023). **“Yaşlılığı kabullenmek çoğu kişi için kolaydır”**, önermesine birinci sınıf öğrencileri dördüncü sınıf öğrencilerine göre daha fazla oranda katılmazken (p=.024); dördüncü sınıf öğrencilerinde **“İnsan yaşlandıkça çocuklaşır, küskünleşir, asabi, kavgacı ve alingan olur”** (p=.026), **“Yaşlı insan evinde oturmalı, sakın bir yaşam sürdürmelidir”** (p=.008), **“Çocukları ile birlikte yaşayan yaşlı ev işlerine karışmamalı sadece torunları ile ilgilenmelidir”** (p=.001), **“Yaşlı otobüslerde, kuyruklarda, sokaklarda, trafikte, kalabalık yerlerde bulunmamalıdır”** (p=.001), önermelerine katılmama oranları birinci sınıf öğrencilerine göre daha fazladır. **“Çocuklar yaşlı anne babalarına bakmak zorundadırlar”** (p=.028) ve **“Yaşlı için en uygunu çocukları ile birlikte yaşamaktır”** (p=.001) önermelerine katılma oranları ise birinci sınıf öğrencilerinde daha yüksek bulunmuştur. İki sınıf arasında katılıp katılmama doğrultusunda anlamlı fark bulunan diğer önerme de **“Yaşlı için en uygunu kendi evinde yaşamaktır”** (p=.032) önermesidir. Bu önermeye katılma oranı dördüncü sınıf öğrencilerinde daha yüksek bulunmuştur.

Tartışma

Araştırmaya katılan birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin yaklaşık yarısı yaşlıyı olumsuz ifadelerle tanımlamıştır. Yaşlılara karşı olumsuz tutumlar dünyanın her tarafında sorun olarak devam etmektedir. Geleneksel toplumlarda yaşlı, daha çok değer verilen, saygı duyulan bir bireyken günümüz yaşam koşulları içinde aile yapısının değişmesi, zorlu yaşam koşulları yaşlıya verilen değer kaybına ve yaşlılığın bağımlılık olarak değerlendirilmesine neden olmuştur (Spier, 1992; Yaşlı Sağlığı, 2002). Aslında

araştırmaya katılan öğrenciler de toplumun birer üyesi oldukları için onların düşündükleri bir bakıma içinde büyüdükleri çevrenin yaşlı ve yaşlıyı algılamaya boyutunu yansıtmaktadır. Bu tutumların değiştirilmesi için eğitimin en iyi yol olduğu düşünülmektedir (Courtney, Tong ve Walsh, 2000; Downe-Wamboldt ve Melanson, 1990; Spier, 1992; Williams, Anderson ve Day, 2007;) düşünce ve tutumların da kısa sürede değişmeyecek olgular olduğunu unutmamak gereklidir (Spier, 1992). Öğretim programları gereği çeşitli dersler kapsamında yaşlı ve yaşlı sağlığına yönelik içerikler işlense de, uygulamalarda yaşlılarla çalışmış olsalar da çalışma bulgumuz, bireylerin düşünce ve tutumlarının kısa sürede değiştirilemeyeceği bilgisini destekler niteliktedir.

Ayrıca dördüncü sınıf öğrencilerinin yaş olarak birinci sınıf öğrencilerinden büyük olmaları da yaşlılığı olumlu algılamalarında etkili olabilir. Çünkü, erişkinliğe geçiş ve yaşama farklı bir akış açısı ile bakma ve kendi yaşlanma süreçleriyle birlikte yaşlılık ve yaşlanmayı daha olumlu görmelerinde etkili olabileceği düşünülmektedir. Hweidi ve Al-Hassan (2005) çalışmalarında, yaş faktörünün çeşitli çalışmalarda ele alınmış olduğunu ve bu çalışmalar sonucunda ileri yaşta olan hemşirelerin tutumlarının daha pozitif olduğunun tespit edildiğini, fakat bazı çalışmalarda ise ileri yaşın tam tersi bir etki yaptığının bulunmuş olduğunu, bu nedenle de yaşa yönelik bulguların birbiriyle uyumsuzluk gösterdiğini belirtmiştir.

“65 yaş üstü herkes yaşlıdır” önermesine katılma oranı birinci sınıf öğrencilerinde dördüncü sınıf öğrencilerine göre daha fazla olup, aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p=.023). Bir toplumun yaşlılık durumunu belirtirken ölçüt olarak kronolojik yaş kullanılmakta olup, kronolojik yaş ile biyolojik, sosyal ve ekonomik yaşlılık ölçütleri arasında ülkeden ülkeye değişen belirli bir ilişki vardır. Kronolojik yaş, yaşlılığın iyi bir ölçütü değildir. Ne var ki uygulamada kolaylık sağladığı için çoğu kez bu ölçüt kullanılmaktadır (Dirican ve Bilgel, 1993). Dördüncü sınıf öğrencilerinin bu önermeye katılma oranının az olmasının sebebi olarak eğitim sürecinin kendilerine olan katkısını düşünebiliriz.

“Yaşlılığı kabullenmek çoğu kişi için kolaydır”, önermesine birinci sınıf öğrencileri dördüncü sınıf öğrencilerine göre daha fazla oranda katılmamaktadır (p=.024). Yaşlılığı kabullenme her bireyin dinamiklerine göre değişir. Kişi geçmişinde kendisine doyum veren bir hayat yaşamışsa, hedeflerine, ideallerine yaklaşabilmişse, yaşlılığı daha kolay kabullenir. Üretkenlik döneminde yapamadığı etkinliklere katılabilir. Seyahat etmek, okumak, artık daha genişlemiş olan ailesine ve arkadaşlarına zaman ayırmak gibi, yaşamını zenginleştiren aktiviteler yapabilir. Benlik bütünlüğünün sağlanamaması ise, geçmiş günlerin iyi yaşanmamış olduğu duygusu ve ölüm korkusu şeklinde ortaya çıkar (Yaşlı Sağlığı, 2002). Özellikle daha önceki dönemlerin çatışmalarını uygun şekilde çözemeyenler, yaşlılık dönemini pişmanlıklarla ve kendilerine acıyarak geçirirler (Kut, 2001). Dördüncü sınıf öğrencilerinin birinci sınıf öğrencilerine oranla daha fazla **“yaşlılığın kabullenilmesinin çoğu kişi için kolay”** önermesine katılması, dördüncü sınıf öğrencilerinin öğretim programları kapsamında yaşlanma, aktif yaşlanma ve yaşlanma sürecine etki eden faktörlere yönelik almış oldukları eğitimden kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

“Yaşlı insan evinde oturmalı, sakın bir yaşam sürdürmelidir” (p=.008), **“Çocukları ile birlikte yaşayan yaşlı ev işlerine karışmamalı sadece torunları ile ilgi-**

lenmelidir" (p=.001) ve **"Yaşlı otobüslerde, kuyruklarda, sokaklarda, trafikte, kalabalık yerlerde bulunmalıdır"** (p=.001) önermelerine birinci sınıf öğrencileri dördüncü sınıf öğrencilerine göre daha fazla oranda katılmıştır. Yaşlılık sosyal bir problem olarak görülmektedir. Birçok gelişmiş ülke yaşlılık dönemini "bağımlılık yükü" olarak da adlandırılan durumuna daha fazla odaklanma eğilimindedir. Çünkü yaşlı insanlar bağımlı, sosyal özerklikten yoksun, dışlanmış ve üretici dünya için bir yük olan bireyler olarak tanımlanmaktadır (Troisi, 2002). Bu yaklaşım, bizim ülkemiz içinde de yaygın bir inanış olarak yer almaya başlamıştır. Çünkü, endüstrileşme, kentleşme ve toplumsal değişme sürecine bağlı olarak aile yapısının değişmesi yaşlının hem toplum hem de aile içindeki statüsünün değişmesine neden olmuştur (Yaşlı Sağlığı, 2002). Birinci sınıf öğrencilerinde de bu önermelere katılma durumlarının dördüncü sınıf öğrencilerine oranla anlamlı derecede yüksek çıkması bu düşüncemizi kanıtlar nitelik göstermektedir.

"Çocuklar yaşlı anne babalarına bakmak zorundadırlar" (p=.028) ve **"Yaşlı için en uygunu çocukları ile birlikte yaşamasıdır"** (p=.001) önermelerine katılma oranları birinci sınıfta daha yüksektir. Birinci sınıf öğrencileri henüz yaşlı ve yaşlı sağlığına yönelik herhangi bir eğitim almamış grup olarak bu önermelere verdikleri cevaplar tamamen içinden geldikleri aile yaşantılarının özelliklerini yansıtmaktadır. Yaşlı ile yaşama ve ona bakma nedenlerinin başında dinsel, töresel zorunluluk gelmektedir (Konak ve Çiğdem, 2005). Geleneksel kültürümüz içinde yaşlının bakımı hem yaşlılar hem de çevredeki diğer insanlar tarafından ailenin çocuklarından özellikle de erkek çocuklarından beklenmektedir. Bu beklenti için de olan çocuklar çevreden tepki görmeme ya da ayıplanma endişesi ile kendisine yüklenen sorumluluğu zor da olsa karşılamaya çalışmaktadır. Araştırma sonucunda elde edilen, **"Annem ya da babamın ileride huzurevinde kalmasında sakınca yoktur"** önermesine birinci sınıf öğrencilerinin %93.6'sının katılmaması, toplum baskısından ve toplum tarafından farklı algılanacakları endişesiyle oluşan bir düşünce olabileceğini düşündürmektedir. Çünkü, kendi yaşlılık dönemlerine ilişkin düşüncelerini öğrenmek amacıyla oluşturulan **"Yaşlandığında huzurevinde yaşamak isterim"** önermesine katılma oranı **"Annem ya da babamın ileride huzurevinde kalmasında sakınca yoktur"** önermesine katılma oranından her iki grup açısından da yüksek bulunmuştur. Öğrencilerin yaşlılık dönemlerinde huzurevlerini bir alternatif olarak düşünebildiklerini, fakat toplumun değer yargıları doğrultusunda kendi ebeveynleri için aynı düşüncede olmadıklarını göstermektedir.

İki sınıf arasında katılıp katılmama doğrultusunda anlamlı fark bulunan diğer bir önerme de **"Yaşlı için en uygunu kendi evinde yaşamasıdır"** (p=.032) önermesidir. Bu önermeye katılma oranı dördüncü sınıf öğrencilerinde daha yüksek bulunmuştur. İnsanların temel gereksinimlerinden biri de barınmadır. Aile kalıplarının değişmesi ile yaşlı açısından bu gereksinimin karşılanmasında önemli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Yaş ilerledikçe yaşlıların yaşamlarını tek başlarına sürdürmeleri güçleşmektedir. Bu nedenle yaşlının barınma gereksiniminin karşılanmasında günümüzde yaşlıya yaşadığı çevrede hizmet verme yaklaşımı benimsenmekle birlikte kurumsal bakım hizmetleri ortaya çıkmaktadır. Yapılan çalışmalarda, huzurevlerinin yaşlılar açısından özellikle günlük yaşam aktivitelerini yerine getirebilenler açısından uygun olmadığı, yaşlıların mümkün olduğunca toplum yaşamının içinde olması ve

kendi bildiği, alışkın olduğu çevrede yaşamasının daha doğru olduğu vurgulanmaktadır. Eğitim alan öğrencilerin çoğunun bu konuda hem fikir olması sevindirici bir durumdur. Ayrıca, **"Yaşlandığında huzurevinde yaşamak isterim"** önermesine dördüncü sınıf öğrencilerinin %72.9'u katılmadıklarını belirtmiştir. Bu durum bize huzurevi uygulamaları sonrasında öğrencilerin huzurevi uygulamasına sıcak bakmadıklarını düşündürülebilir.

Araştırma sonucunda elde edilen diğer önemli bir bulgu ise, dördüncü sınıf öğrencilerinin tamamına yakını, **"Yaşlılara hizmet veren ekipte hemşire bulunmalıdır"** ve **"Hemşirelik öğretim programında yaşlı ve yaşlı sağlığına yer verilmelidir"** önermelerine katılırken; %42.4'ü mezun olduktan sonra yaşlıların bulunduğu bir klinikte veya yaşlılara hizmet veren bir kurumda çalışmak istemediğini belirtmiştir. Yaşlılar yatak işgal eden, uzun dönem hastanede kalması gereken grup olarak değerlendirildiği için bu alan kariyer olarak çok fazla tercih edilmemektedir (Gething ve ark., 2004). Parson (1993) ve Kotzabassaki ve ark.'nın (2005) makalelerinde de, geriatrinin hemşireler ve hemşirelik öğrencileri tarafından çok fazla istenilmeyen bir alan olduğu belirtilmiştir (Kotzabassaki, Vardaki, Andrea ve Parissopoulod, 2002; Parsons, 1993). Çalışmadan elde edilen bulgular bu iki çalışma bulgusuyla paralellik göstermektedir.

Araştırmaya katılan dördüncü sınıf öğrencilerinin yaşına yakını (%45.9) yaşlı ve yaşlı sağlığına yönelik aldıkları eğitimin yetersiz olduğunu bildirmişlerdir. Aldıkları eğitimi yetersiz bulan öğrencilerin yarısından fazlası (%65.6) konunun daha ayrıntılı olarak incelenmesini isterken, %17.1'inin geriatri adı altında ayrı bir ders olmasını, %8.6'sı ise uygulamaların artırılmasını istemektedir. Demografik dönüşümün daha önce yaşandığı ve bunun paralelinde yaşlı nüfusu oranında artış yaşayan gelişmiş ülkeler bu alanda daha fazla yol kat etmiş olmakla birlikte ülkemiz için yaşlı ve yaşlılık konusu son yıllarda ilgi odağı olmaya başlamıştır. Bu nedenle hem eğitimlerde hem de uygulamalarda bu alan son yıllarda üzerinde daha fazla durulan bir konudur.

Haight ve ark.'nın (1994) yaptıkları çalışmada, yaşlanma ve yaşlı ayrımcılığı konusundaki hemşirelik eğitiminin öğrenci hemşirelerde yaşlılara karşı pozitif duygular geliştirdiği saptanmıştır. Sheffler (1995, 1998), yaşlılara yönelik olumlu tutum ile bilgi arasında önemli bir ilişki elde ederken; Shellman (2006), klinik uygulamaların öğrencilerin gerontoloji hemşireliği becerilerini geliştirdiğini, kültürel duyarlılıklarını ve yaşlılara yönelik bakımlarını artırdığını saptamıştır. Sheffler'in (1998) çalışmasında da, klinik uygulamaların öğrenci hemşirelerin tutumlarını olumlu yönde etkilediği bulunmuştur. Ayrıca, Williams ve arkadaşları (2007) çalışmalarında, geriatrik hizmet veren alanlarda çalışan hemşirelere verilen alana yönelik eğitimlerin hem yaşlılar hakkında bilginin artmasına hem de yaşlılara yönelik pozitif tutum geliştirilmesinde etkili olduğunu bildirmiştir.

Bu bağlamda, öğrencilerinde belirttiği gibi öğretim programı içinde gerontoloji eğitimine daha fazla zaman ayrılması ve içeriğin bilgi açığını kapatacak ve yaşlıların gereksinimlerini karşılamada rehber olabilecek şekilde oluşturulması, uygulama alanlarının artırılması ve her öğrencinin bu alanlarda uygulama yapabilmelerinin sağlanması için gerekli planlamaların yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, mezuniyet sonrası için de, bu alanın ayrı bir uzmanlık alanı olarak görülmesi ve bu alanda hizmet veren hemşirelere gerontoloji konusunda

sertifika, yüksek lisans ve doktora programlarının düzenlenmesi gerekmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak, dördüncü sınıf öğrencilerinin yaşlanma ve yaşlılığa ilişkin birinci sınıf öğrencilerine göre daha olumlu düşünce ve görüşlere sahip oldukları görülmektedir. Bu nedenle, hemşirelik eğitimi veren lisans programlarının öğretim programları kapsamında yer alan ders içeriklerinde, yaşlılık ve yaşlanma sürecine ilişkin kavramlara daha çok yer vermesi, her öğrencinin mutlaka bir yaşlı izlemi yapmasına olanak sağlanması için uygulama alanlarının genişletilmesi, öğrencilerin yaşlılık ve yaşlanma konusunda farkındalıklarını artırmaya yönelik yaşlı sağlığı ile ilgili sempozyum, panel ve kongrelere katılımları için desteklenmeleri önerilmektedir.

Teşekkür

Çalışma süreci boyunca desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Sabahat Tezcan, Doç. Dr. Banu Çakır, Dr. Güledal Boztaş ve Dr. Fehminaz Temel'e teşekkür ederim.

Kaynaklar

- Ahmed, S.M., Kraft, I.A., & Porter, D.M. (1986). Attitudes of different professional groups toward geriatric patients. *Gerontology and Geriatrics Education*, 6(4), 77-85.
- Courtney, M., Tong, S., & Walsh, A. (2000). Acute care nurse's attitudes toward older patients: a literature review. *International Journal of Nursing Practice*, 6(2), 62-69.
- Dirican, R., ve Bilgel, N. (1993). Yaşlılar ve sağlık sorunları. *Halk Sağlığı (Toplum Hekimliği)* (pp. 453-460), Bursa.
- Downe-Wamboldt, B.L., & Melanson, P.M. (1990). Attitudes of baccalaureate student nurses toward aging and aged: Results of a longitudinal study. *Educational Gerontology*, 16, 49-59.
- Gething, L., Fethney, J., McKee, K., Persson, L.O., Goff, M., Churchward, M., et al. (2004). Validation of the reactions to ageing questionnaire: assessing similarities across several countries. *Journal of Gerontological Nursing*, 30(9), 47-54.
- Haight, B., Crist, M., & Dias, K.J. (1994). Does nursing education promote ageism. *Journal of Advanced Nursing*, 20, 382-390.

- Hweidi, M., & Al-Hassan, M.A. (2005). Jordanian nurses' attitudes toward older patients in acute care settings. *International Council of Nurses, International Nursing Review*, 52, 225-232.
- Konak, A., ve Çiğdem, Y. (2005). Yaşlılık olgusu: Sivas huzurevi örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(1), 23-63.
- Kotzabassaki, S., Vardaki, Z., Andrea, S., & Parissopoulod, S. (2002). Student nurses' attitudes towards the care of elderly persons: a pilot study. *Journal of Gerontological Nursing*, 12, 1-9.
- Kut, S. (2001). Yaşlılar ve toplum. *Tüketici Bülteni*, Ağustos: 4-6.
- Leonard, R., & Crawford, J. (1989). Two approaches to seeing people with disabilities. *Australian Journal of Social Issues*, 24, 112-125.
- Lowell, M. (2006). Caring for the elderly: changing perceptions and attitudes. *Journal of Vascular Nursing*, 24, 22-26.
- Parsons, A. (1993). Attitudes to the elderly: nursing monograph series. Erişim: 01.02.2009. <http://www.ciap.health.nsw.gov.au/hospolic/stvincents/1993/a06.html>.
- Scheffler, S.J. (1995). Do clinical experiences affect nursing students' attitudes toward the elderly. *Journal of Nursing Education*, 34(7), 312-316.
- Shellman, J. (2006). Making a connection: BSN students' perceptions of their reminiscence experiences with older adults. *Journal of Nursing Education*, 45(12), 497-503.
- Spier, B.E. (1992). Teaching methodologies to promote positive attitudes toward the elderly. *Nursing and Health Care*, 13(10), 520-524.
- Troisi, J. (2002). Değişen dünyada yaşlılık: bir kaynak olarak yaşlı bireyler. *Geriatric Sempozyumu*. Ankara. 1-2 Nisan. Erişim:01.02.2009. <http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/bultenler/gebambulten2002.pdf>
- Williams, B., Anderson, M.C., & Day, R. (2007). Undergraduate nursing students' knowledge of and attitudes toward aging: comparison of context-based learning and a traditional program. *Journal of Nursing Education*, 46(3), 115-120.
- Yaşlı Sağlığı. (2002). T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

Dergiye geliş tarih: 01.06.2009

Kabul tarihi: 05.01.2010